

บทคัดย่อ

บ้านหัวทุ่ง ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2504 โดยมีชาวบ้านจากจังหวัดลำปางได้อพยพมาตั้งถิ่นฐาน และปัจจุบันมีชื่อว่า บ้านหัวทุ่ง ตำบลคงมะเดาะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย มีผู้ใหญ่บ้าน 9 คนจนถึงปัจจุบัน อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงรายประมาณ 30 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนที่ราบสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 300 - 400 เมตร มีลักษณะอากาศและแบบมรสุมเขตร้อน มีจำนวนครัวเรือน 102 ครัวเรือน ประชากร 374 คน ชาย 191 คน หญิง 183 คน ประชากรจบการศึกษาภาคบังคับ 169 คน กำลังศึกษาอยู่ในระดับต่างๆ 116 คน และคนที่ไม่รู้หนังสือ 89 คน

บ้านหัวทุ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 1,619 ไร่ เป็นที่ดินทำการเกษตร 107 ไร่ ที่อยู่อาศัย 50 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชน 493 ไร่ มีบ่อน้ำตื้น 50 บ่อ น้ำผุด 2 แห่ง ไม่มีระบบประปาหมู่บ้าน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอาศัยน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่ มีบริการสาธารณสุขในหมู่บ้าน 20 แห่ง บริการสาธารณสุขในตำบลอีก 6 แห่ง ภายในหมู่บ้านมีการใช้ไฟฟ้า 85 ครัวเรือน ไม่มีไฟฟ้าใช้ 17 ครัวเรือน มีโทรทัศน์ 20 ครัวเรือน ภายในหมู่บ้านมีรถกระบะ รถมอเตอร์ไซด์ รถจักรยานสองล้อและรถอีแต่น จำนวน 108 คัน มีบ้านนุงหลังคากระเบื้อง หลังคาสังกะสี หลังคาจากหรือหญ้า รวม 102 ครัวเรือน มีส้วมน้ำราดและส้วมหลุม 100 ครัวเรือน มีร้านค้า 3 ร้าน เชื้อเพลิงในการหุงต้ม ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้ถ่านและฟืนเป็นเชื้อเพลิง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำนาปีละ 1 ครั้ง อาชีพรองคือการปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ด้านสุขภาพอนามัย ประชากรได้รับการบริการและดูแลสุขภาพ ในด้านการส่งเสริมสุขภาพมีการป้องกันโรคและรักษาพยาบาลทุกปี สภาพแรงงานในท้องถิ่นมีประชากรออกไปทำงานนอกตำบล 29 คน ส่วนมากมีอายุระหว่าง 17-50 ปี ทำงานด้านบริการและไปเช้า-เย็นกลับ

การสำรวจความหลากหลายของพันธุ์ไม้ ป่าชุมชนบ้านหัวทุ่งมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 493 ไร่ ทำการวางแปลงสุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาความหลากหลายของพืชพรรณไม้ แบบ Line plot system ใช้แปลงขนาด 40 เมตร X 40 เมตร จำนวนแปลง 60 แปลง ระยะระหว่างแนว 40 เมตร และระหว่างแปลง 40 เมตร วางแปลงกระจายครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ทำการวัดเส้นรอบวงลำต้นที่ระดับ 1.30 เมตร จากพื้นดินและความสูงของต้นไม้ทุกต้นและทุกชนิดในแปลง ที่มีความสูงตั้งแต่ 1.50 เมตร ขึ้นไป แปลงขนาดเล็กใช้ศึกษาจำนวนกล้าไม้และพืชพื้นล่าง พบว่ามีจำนวนชนิดพันธุ์ไม้ทั้งหมด 53 ชนิด ใน 30 สกุลและ 20 วงศ์ มีจำนวนต้นไม้ทั้งหมด 169,957 ต้น แบ่งเป็นต้นไม้ขนาดเส้นรอบวง <15 เซนติเมตร 15-30 เซนติเมตร 30-50 เซนติเมตร และ 60-100 เซนติเมตร จำนวน 45,580 47,166 63,393 13,818 ต้น ตามลำดับ แบ่งตามความสูงของต้นไม้ 1.5 - 5 เมตร 5 - 10 เมตร 10 - 15 เมตร และ 15 - 20 เมตร จำนวน 42,744 67,511 59,192 510 ต้น ตามลำดับ ต้นไม้ที่พบมากที่สุดคือเต็ง (82,167 ต้น) พลวง (59,595 ต้น) เหมือดตบ (10,193 ต้น) ก่อแพะ (4,258 ต้น) แข็งกาบ (2,088 ต้น) เถาะ (1,677) และประดู่ (1,036 ต้น) เต็งมีค่าความอุดมสมบูรณ์เฉลี่ยสูงสุด (166 ต้นต่อแปลง) พลวง (120) เหมือดตบ (24.8) พันธุ์ไม้อื่น มีค่าต่ำกว่า 10 ต้น/แปลง

พันธุ์ไม้ทั้งหมดมีความหนาแน่น 17,704 ต้นต่อเฮกแตร์ เติงมีความหนาแน่นมากที่สุด เท่ากับ 8,559 ต้นต่อเฮกแตร์ รองลงมาคือพลวง (6,208 ต้นต่อเฮกแตร์) และเหมือดคบ (1,062 ต้นต่อเฮกแตร์) พันธุ์ไม้ที่พบกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ในป่าชุมชนมี 3 ชนิด คือ เติง พลวง และก่อพะยะ ซึ่งมีค่าความถี่ 100% เติงมีค่าความเด่นสัมพัทธ์ 45.81% รองลงมา ได้แก่ พลวง 40.90% พันธุ์ไม้อื่นๆ ต่ำกว่า 10% โดยที่เติงและพลวงมีบทบาททางนิเวศวิทยามากที่สุดและมีค่าดัชนีความสำคัญเท่ากับ 33.40 % และ 27.34 % ของพันธุ์ไม้ทั้งหมด ตามลำดับ ซึ่งมีค่ารวมกันเป็น 60.74 % พันธุ์ไม้ชนิดอื่นๆ มีอิทธิพลทางนิเวศวิทยาน้อยลง กล่าวคือพืชพื้นล่างมี 36 ชนิด เหมือดคบ ประดู่และก่อตาหมู ถูกพบมากที่สุด (79,999 ต้นต่อเฮกแตร์) ด้วงขน ปอแป สมอไทย เก็ดคำและโมกมัน ตามลำดับ

ป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2524 โดยผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และช่วยกันฟื้นฟูสภาพป่าให้มีคงความอุดมสมบูรณ์เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ต่อมาในปี 2534 ได้มีการออกเอกสารสิทธิให้พื้นที่ป่าชุมชนเป็นที่สาธารณะประโยชน์ มีเนื้อที่ทั้งหมด 493 ไร่ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น ราษฎรทุกคนร่วมกันดูแล มีผู้นำหมู่บ้านเป็นแกนนำ มีการออกกฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าชุมชน โดยห้ามตัดไม้ในเขตป่า ฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ 500 บาท ห้ามแผ้วถางและบุกรุกพื้นที่ป่า ฝ่าฝืนถูกปรับตามจำนวนต้นไม้ที่ตัดออก การใช้ประโยชน์อนุญาตให้เก็บเห็ดชนิดต่างๆ หน่อไม้ พืชผักสมุนไพร ไข่มดแดง แมงมัน เศษไม้ กิ่งไม้ เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน ไม้ท่อนใช้เฉพาะในกรณีที่เป็นสาธารณประโยชน์ การเข้าไปในพื้นที่ป่านอกเหนือเหตุผลดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ

การดำเนินงานขององค์กร มีการจัดตั้งกลุ่มบริหาร มีระยะเวลา 2 - 3 ปี วางแผนการดำเนินงานเป็นรายเดือน กำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่ประชุมต้องรับรอง คณะกรรมการต้องแก้ไขกฎเกณฑ์ให้สอดคล้องกับปัจจุบันอยู่เสมอ การเคลื่อนไหวด้านป่าชุมชน ต้องมีการเผยแพร่สู่ราษฎรตลอดเวลา มีการจัดกองทุนป่าชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า ประสานงานกับหน่วยงานราชการ เพื่อสนับสนุนกล้าไม้ อุปกรณ์ป้องกันไฟป่า รวมทั้งความรู้ทางวิชาการ พื้นที่ป่าชุมชนได้แบ่งการจัดการออกเป็น 6 ส่วน ส่วนที่ 1 เขตแนวกันชน โดยให้ราษฎรที่ไม่มีที่ทำกินเข้าใช้ประโยชน์ในการทำเกษตร ส่วนที่ 2 เขตแนวกันชน ให้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ส่วนที่ 3 บริเวณสองข้างทาง ปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ส่วนที่ 4 บริเวณที่เก็บรักษาไว้ เพื่อการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารและสภาพแวดล้อม มีเนื้อที่ 293 ไร่ ส่วนที่ 5 บริเวณที่เก็บรักษาไว้เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยของชุมชน มีเนื้อที่ 100 ไร่ ส่วนที่ 6 บริเวณที่เก็บรักษาไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (เผาศพ) มีเนื้อที่ 100 ไร่ รวมทั้งยังเป็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมอีกทางหนึ่งด้วย